

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології

Науковий журнал
Виходить десять разів на рік

Заснований у листопаді 2009 року
№ 3 (107), 2021

CEJSH

Crossref

Суми
СумДПУ імені А. С. Макаренка
2021

Засновник та редакція
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Друкується згідно з рішенням вченої ради Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка (протокол № 10 від 29.03.2021)

Редакційна колегія:

А. А. Сбруєва – доктор педагогічних наук, професор (головний редактор) (Україна);
М. А. Бойченко – доктор педагогічних наук, доцент (заступник головного редактора) (Україна);
О. А. Біда – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Ю. А. Бондаренко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. А. Заболотна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. В. Кучай – доктор педагогічних наук, доцент (Україна);
М. П. Лещенко – доктор педагогічних наук, професор (Польща);
І. М. Литовченко – доктор педагогічних наук, доцент (Україна);
О. В. Михайличенко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Є. А. Панченко – кандидат педагогічних наук (Україна);
О. Є. Реброва – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О.В. Семеніхіна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О.М. Семенов – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Л. І. Тимчук – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
І. А. Чистякова – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
П. Пласкура – кандидат інженерних наук, доцент (Польща) (**P. Plaskura** – Dr. Eng. (Poland));
В. Зоріч – доктор педагогічних наук, професор (Чорногорія) (**V. Zorić** – Associate Professor (Montenegro));
Е. Протнер – доктор педагогічних наук, професор (Словенія) (**Protner E.** – DSc. (Pedagogy), Prof. (Slovenia));

Рецензенти:

В. С. Бугрій – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
М. Кісель – доктор хабілітований (Польща) (**M. Kisiel** – dr. hab. (Polska));
О. Г. Козлова – кандидат педагогічних наук, професор (Україна);
Ц. Курковський – доктор гуманітарних наук (Польща) (**C. Kurkowski** – dr. nauk humanistycznych (Polska));
Г. Ю. Ніколаї – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. І. Огієнко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
К. Стахира – доктор педагогічних наук (Польща) (**K. Stachyra** – dr hab. (Polska));
О. С. Чашечникова – доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Затверджено як фаховий журнал категорії Б з педагогічних наук
(наказ МОН України № 886 від 02.07.2020)

Журнал індексується в Crossref, Index Copernicus Master List, Google Scholar та CEJSH.

У журналі відображено результати актуальних досліджень з проблем історії педагогіки, порівняльної педагогіки, загальної педагогіки, педагогіки вищої школи, спеціальної освіти, а також мистецької освіти.

school teachers; modern trends in higher education development; peculiarities of foreign experience of vocational training of such specialists; integrity and consistency of the process of vocational training; transformation of the content of vocational training on the basis of integration of fundamental and special knowledge to develop occupational-safety competence, form professionally important personal qualities and professional thinking with emphasis on pedagogical reflection, preparedness for professional activity, professional self-development and self-realization. Within the context of the issue of occupational-safety competence development of future elementary school teachers, specifics of professional activity of such specialists has been taken into account. Analysis of the dynamics of occupational-safety competence of elementary school teachers enables a more extensive study of the issue of training and use of specialists, evaluate quality of work regarding formation of a personality of future elementary school teacher, pay attention to peculiarities of professional activity. It has been revealed that professional growth of future elementary school teachers starts with vocational training, which envisages formation of professional orientation and the system of professional knowledge and skills, gaining experience in theoretical and practical tackling of professional situations and tasks. Efficiency of the development of occupational-safety competence of future elementary school teachers within vocational training is assured by an optimal approach to construction of the structure and content, which is realized due to various field studies with formation of occupational-safety competence being a compulsory requirement.

Key words: *occupational safety competence, future elementary school teachers, vocational training, types of field studies, practicum, professional development.*

УДК 37.014.542:378.4.001.76

Ганна Полякова

Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця
ORCID ID 0000-0003-3199-3810

Олена Раєвнева

Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця
ORCID ID 0000-0003-0260-4249

Катерина Азізова

Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця
ORCID ID 0000-0003-0539-5489
DOI 10.24139/2312-5993/2021.03/219-235

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ІННОВАЦІЙНО-АКТИВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ¹

Статтю присвячено питанням розвитку інноваційно-активного університету в конкурентному просторі вищої освіти, забезпечення й підвищення якості освіти. Метою статті є визначення сутності управління якістю освіти; пошук шляхів досягнення високої конкурентоспроможності інноваційно-активного університету; розроблення системи заходів підвищення конкурентоспроможності інноваційно-активного університету на засадах забезпечення якості освіти, які мають стратегічний характер. Методами дослідження є контент-аналіз, методи

¹ Роботу виконано в межах прикладної науково-дослідницької теми № 46/2020-2021 «Розробка методичного та модельно-інформаційного забезпечення побудови університету інноваційного типу на засадах якості освіти та протидії корупції»

теоретичного узагальнення та порівняння, аналізу й синтезу. Визначено фактори та складові формування високої конкурентоспроможності інноваційно-активного університету, виокремлено категорійні ознаки і одиниці контент-аналізу поняття «управління якістю освіти», розроблено заходи підвищення конкурентоспроможності та привабливості інноваційно-активного університету на засадах управління якістю освіти.

Ключові слова: *університет, вища освіта, заклад вищої освіти, інноваційно-активний університет, якість освіти, управління якістю освіти, конкурентоспроможність, привабливість.*

Постановка проблеми. Розвиток системи вищої освіти в Україні перебуває в стані активного реформування, що обумовлено глобальними тенденціями розвитку освіти, входженням національної системи освіти до Європейського освітнього простору, уведенням у дію змін до законодавчої та нормативної бази функціонування закладів вищої освіти.

Національна система вищої освіти змінюється як кількісно, так і якісно. Статистичні дані свідчать про оптимізацію закладів вищої освіти. Так, за даними Державної служби статистики України максимальна кількість технікумів, коледжів училищ була відзначена у 1996/1997 рр. – 790, а в 2019/2020 рр. їх кількість склала 338; максимальна кількість університетів, академій, інститутів була у 2009/2010 рр. – 350, а у 2019/2020 рр. їх кількість склала 281 (офіційний сайт Державної служби статистики України).

Разом із тим, зменшується кількість здобувачів вищої освіти. Так, максимальна кількість осіб, що навчалися в технікумах, коледжах, училищах складала 757 тис. (у 1990/1991 рр.), а кількість осіб, які навчалися у 2019/2020 рр. склала 173,6 тис. Максимальна кількість осіб, які навчалися в університетах, академіях, інститутах мала значення 2372,5 тис. (у 2006/2007 рр.), а у 2019/2020 рр. це значення склало 1266 тис. (офіційний сайт Державної служби статистики України).

Змінюється розподіл здобувачів за рівнями вищої освіти. У Річному звіті Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (2021 р.), спираючись на дані ЄДБО, відзначено зменшення частки здобувачів ступеня «магістр» (на 2,06 в.п.) та «спеціаліст» (на 1,41 в.п.), натомість на 3,33 в.п. зросла частка здобувачів ступеня «бакалавр» та ступеня «молодший бакалавр» (на 0,06 в.п.) (*Річний звіт НАЗЯВО, 2021, с. 27*).

Тенденції відкритості освіти та входження України до Європейського освітнього простору вплинули на кількість іноземних здобувачів, які обирають українські заклади вищої освіти. За даними Українського державного центру міжнародної освіти в Україні навчається 80470 іноземних студентів зі 158 країн світу (минулого року – 75 605 студентів з 154 країн) (*Річний звіт НАЗЯВО, 2021; Офіційний сайт Українського*

державного центру міжнародної освіти). Ця тенденція вказує на привабливість та конкурентоспроможність українських закладів вищої освіти. Разом із тим, слід зауважити, що для українських студентів на часі є можливість вибору закладу для отримання вищої освіти в Україні та зарубіжжі. Наприклад, за даними аналітичного центру CEDOS у 2016-2017 рр. кількість українських студентів за кордоном складала 77 424 особи з українським громадянством, які навчалися в закордонних університетах (*Офіційний сайт Українського державного центру міжнародної освіти*).

Вибір вітчизняних університетів українськими та іноземними студентами залежить від їх привабливості, зокрема якості підготовки, вартості навчання, можливостей працевлаштування за фахом. За даними Аналітичного звіту «Становище молоді в Україні» за 2019, складеного Робочою групою ООН у справах молоді, задоволеність освітою молоді віком 14-29 років відображена таким чином: задоволеність власною освітою – 72 %, задоволеність якістю освіти – 44 %, погоджуються, що система освіти відповідає вимогам – 33 % (*Аналітичний звіт «Становище молоді в Україні», 2019*).

Увага до якості освіти є однією з тенденцій розвитку вищої освіти в Україні, що відображено у законодавчій базі (Закон України «Про вищу освіту», 2021; Закон України «Про освіту», 2021), стратегіях розвитку. Так, у Стратегії розвитку системи вищої освіти на 2021 – 2031 роки серед цілей розвитку виокремлено Стратегічну ціль 3. «Забезпечення якості і доступності вищої освіти для різних верств населення» та низку відповідних операційних цілей (*Стратегія розвитку системи вищої освіти на 2021-2031 роки, 2021, с. 43*). Для забезпечення якості освіти в закладах вищої освіти вибудовуються внутрішні системи менеджменту якості. За даними, наведеними в Річному звіті Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2020 рік, більшість ЗВО вказали, що вони мають систему внутрішнього забезпечення якості освіти – (68,3 %), а 58 констатували наявність окремих її елементів (*Річний звіт НАЗЯВО, 2021, с. 52*).

Отже, якість освіти та управління якістю освіти стають ключовими чинниками привабливості та конкурентоздатності вітчизняних закладів вищої освіти. Тому стан якості освіти, задоволеність стейкхолдерів якістю освітніх послуг, рівень функціонування систем внутрішнього забезпечення якості є предметом досліджень на державному та локальному рівнях.

Аналіз актуальних досліджень свідчить про увагу до проблеми управління якістю вищої освіти. Напрямами наукових досліджень та розробок стали: сутність та проблеми управління якістю вищої освіти (О. Родіонов, С. Калашнікова, О. Калініна, В. Луговий, В. Лунячек, З. Рябова, Л. Сушенцева,

Ж. Таланова, Л. Петренко, Н. Житник та ін.); формування та розвиток системи управління якістю освіти в закладах вищої освіти (І. Анненкова, О. Волков, Л. Віткін, О. Калініна, М. Терованесов, Р. Кучма, С. Чміль та ін.); розробка і впровадження в закладах вищої освіти систем менеджменту якості відповідно до міжнародного стандарту серії ISO 9001 (В. Бруєва, Н. Опар, О. Величко та ін.); управління якістю освітнього процесу у закладах вищої освіти (Г. Бордовский, В. Зінченко, В. Панасюк, Є. Хриков, Г. Цехмістрова та ін.); питання, пов'язані з конкурентоспроможністю закладів вищої освіти та якості освітніх послуг (І. Булах, Г. Пурій, М. Кузнецова, Г. Дмитренко, С. Мудра, Л. Сергеева, Т. Стойчик, Я. Горинь, О. Гринькевич та ін.).

Багатомірність категорій «якість освіти», «управління якістю освіти», актуальність та складність розв'язання проблем, пов'язаних із функціонуванням та розвитком закладів вищої освіти в умовах конкурентного освітнього середовища, привертають увагу науковців і практиків для подальших досліджень.

Метою статті є визначення сутності управління якістю освіти як чинника конкурентоспроможності інноваційно-активного університету; пошук шляхів досягнення високої конкурентоспроможності інноваційно-активного університету; розроблення системи заходів підвищення конкурентоспроможності інноваційно-активного університету на засадах забезпечення якості освіти, які мають стратегічний характер.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети було використано такі методи дослідження: контент-аналіз, методи теоретичного узагальнення та порівняння – для розкриття змісту й сутності поняття «управління якістю освіти»; методи емпіричного та теоретичного дослідження, системного підходу – під час визначення факторів конкурентоспроможності інноваційно-активного університету; аналізу й синтезу – під час дослідження системи заходів підвищення конкурентоспроможності інноваційно-активного університету на засадах забезпечення якості освіти.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення конкурентоспроможності відносять до пріоритетних стратегічних завдань кожного суб'єкта економічних відносин, університети тому не виключення. На сьогоднішній день конкурентоспроможність в освітньому секторі напряму залежить від привабливості та довіри з боку зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів. Чим вищим є рівень довіри, тим привабливість університету є більшою, а в результаті, вищою є його конкурентоспроможність.

Зарубіжний та вітчизняний досвід (Clark, 1998; Curley, 2013; Gibbons, 1998; Rejean, 2020; Skribans, 2013; The Triple Helix Concept, 2011; Антонюк;

Бабин, 2011; Востроїлов, 2006; Ицковиц, 2010; Артьомов та ін., 2015; Shykhnenko, 2020) свідчить, що вирішення завдання розбудови конкурентоспроможного та привабливого університету потребує оптимального використання новітніх моделей інноваційних процесів, важливою складовою яких виступають інноваційно-активні університети. Інноваційно-активні університети, працюючи в тісному партнерстві з державою та суб'єктами економічної діяльності, дедалі більше перетворюються на центри інноваційного розвитку, досягаючи значного прискорення процесів впровадження результатів досліджень і розробок у затребувані економікою технології, товари і послуги (Артьомов та ін., 2015).

Конкурентоспроможність інноваційно-активного університету може зазнати прямого чи опосередкованого впливу. Як правило, опосередкований вплив відчувається з боку зовнішніх факторів. Відтак, однією з найважливіших складових конкурентоспроможності університету є саме здатність установи вести конкурентну боротьбу під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, основні з яких систематизовано та представлено на рис. 1.

Наведена система факторів впливу на конкурентоспроможність (рис. 1) є досить узагальненою, адже не обов'язково всі з перерахованих факторів впливають на кожний університет одночасно. Крім того, з розвитком освітньої діяльності можуть відбуватися зміни не лише в кількості та структурі факторів, але й може змінюватися рівень впливу кожного з них.

Якщо зіставити наведені вище зовнішні фактори, які впливають на конкурентоспроможність університету з ситуацією, яка склалась у країні, то можна зробити висновок, що ситуація з COVID-19, зовнішньо-економічні зв'язки, стан фінансового ринку прямо впливають на діяльність університетів, підриваючи їх конкурентоспроможність.

Фактори внутрішнього впливу, що діють всередині університету, є в своїй більшості керованими і за необхідності керівництво може скорегувати ендогенну ситуацію. Управління кожним фактором здійснюється системно в залежності від тактики та стратегії університету.

Здатність протистояти впливу середовища, коригування власної діяльності відповідно до фактичних умов ринку, здатність до ефективного управління всередині університету є важливими умовами для створення привабливого та конкурентоспроможного університету.

На особливу увагу заслуговує визначення стратегій становлення конкурентоспроможних університетів світу, здійснена відомим австралійським експертом у сфері вищої освіти С. Маргінсон (Артьомов та ін., 2015).

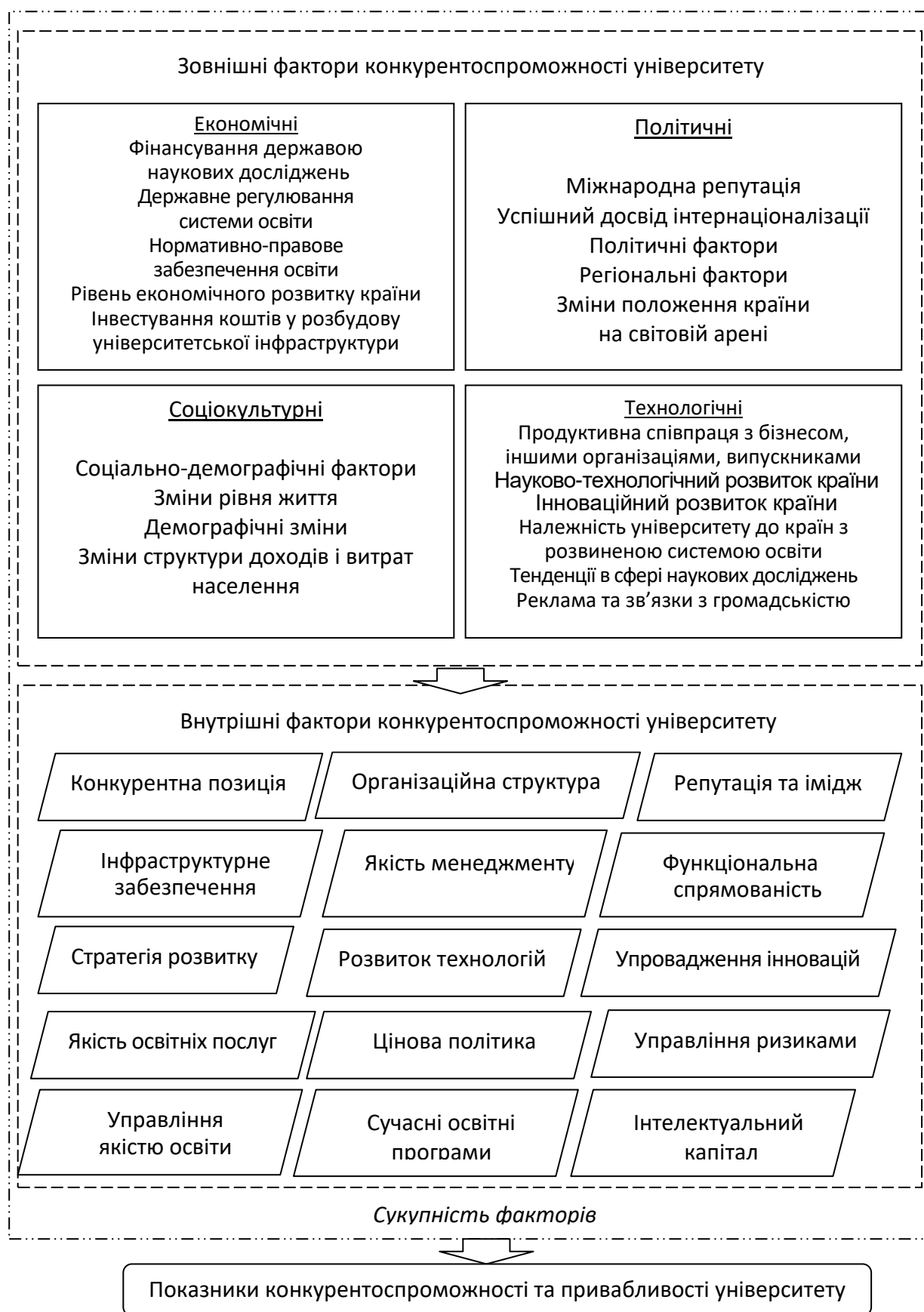

Рис. 1. Склад і взаємозв'язки факторів конкурентоспроможності інноваційно-активного університету (авторська розробка)

Дослідник аргументує, що в сучасних умовах глобалізації в різних країнах світу практикуються три основні моделі стратегій розвитку університетів світового класу: стратегія «вшир» (breadth strategy), стратегія «вглиб» (depth strategy), комбінована стратегія «вшир» і «вглиб» (breadth depth strategy).

Стратегія розвитку інноваційно-активного університету обумовлюється сукупністю факторів, пріоритетних завдань, ресурсів, що має в розпорядженні університет. Залежно від конкретних умов та завдань розвитку, університет формує нову стратегію або корегує існуючу, що дає йому можливість утримати або покращити власні конкурентні позиції.

Для забезпечення бажаного рівня функціонування в конкурентному середовищі університетам необхідно підтримувати високі показники власної діяльності. Така позиція вимагає від керівництва реалізації обґрунтованої ефективної стратегії, що слугує запорукою конкурентоздатної діяльності.

Формулою високої конкурентоспроможності інноваційно-активного університету є співвідношення таких компонентів як аналіз, стратегія та привабливість університету, управління якістю освіти (рис. 2).

Рис. 2. Складові формування високої конкурентоспроможності інноваційно-активного університету (авторська розробка)

Треба зазначити, що дуже важливим питанням для розвитку інноваційно-активного університету є забезпечення й підвищення якості освіти університету як в Україні, так і в Європейському просторі вищої освіти. Це можливо завдяки балансу між науково-дослідною роботою університету, освітньою та інноваційною діяльністю. Цей баланс

забезпечується завдяки залучення держави та підприємництва (стейкхолдерів). Відповідно до Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі вищої освіти (*Рекомендації для покращення якості вищої освіти в Україні, 2019; Рекомендації Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти стосовно запровадження внутрішньої системи забезпечення якості, 2019; Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, 2019*) та вимог Закону України «Про вищу освіту» (Закону України «Про вищу освіту», 2021) об'єктами забезпечення якості освіти університету (індикаторами якості освіти в ринкових умовах надання освітніх послуг) є: затверджена політика забезпечення якості освіти; процедури розроблення, затвердження, поточного моніторингу та періодичного перегляду якості освітніх програм; студентоцентроване навчання, викладання та оцінювання; зарахування, досягнення, визнання та атестація студентів; якість і розвиток викладацького складу; навчальні ресурси й підтримка студентів; інформаційний менеджмент; публічність інформації.

В управлінській практиці закладів вищої освіти використовуються різні підходи, моделі та критерії ефективності. Наприклад, розглядаючи особливості дослідницького виміру в концепціях управління, К. Шихненко звертає увагу на модель загальної якості управління (TQM), модель досконалості EFQM (EFQM), збалансовану система показників (BSC), управління проектами (PM), організаційне управління (OM), Стандарти та рекомендації забезпечення якості в європейському вищому навчальному закладі Освіта (ESG) (Shykhnenko, 2020).

Отже, управління якістю освіти займає провідне місце в досягненні інноваційно-активним університетом бажаної конкурентної позиції та привабливості. У загальному розумінні управління розглядається як елемент, функція організованих систем різноманітної природи (біологічної, соціальної, економічної, технологічної), що забезпечує збереження їх певної структури, підтримку режиму діяльності, сталість і розвиток певних структурних елементів, реалізацію програм, мети діяльності (Селезнева, 2008; Яковлев, 2002).

У педагогіці під управлінням розуміють: свідомий цілеспрямований вплив з боку суб'єктів, органів влади на людей, освітні, економічні та інші об'єкти, що здійснюється з метою спрямувати їх дії й одержати бажані результати; функцію організаційних систем, що забезпечує збереження їх структури, підтримку режиму функціонування, реалізацію програми діяльності;

мистецтво ставити мету, чітко визначати шляхи її досягнення (стратегія), організації контролю за виконанням (тактика) (Селезнева, 2008). Необхідно зазначити, що в науковців є деякі розбіжності в розумінні поняття «управління якістю освіти». Проаналізуймо сутність та зміст таких споріднених понять: «управління якістю освітніх послуг», «управління якістю освіти», «управління якістю вищої освіти», «управління якістю освітнього процесу» (табл. 1).

Таблиця 1

**Дослідження поняття «управління якістю освіти»
та споріднених понять**

Поняття	Визначення понять	Джерела
Управління якістю освітніх послуг	Діяльність з планування; організації виконання вимог щодо якості; контролю за його поточним станом із фіксацією відхилень від очікуваних (нормативних) параметрів; аналізу причин, які призвели до їх виникнення; запровадження заходів з корегування роботи персоналу структурного підрозділу ЗВО, включаючи заходи щодо його мотивації	(Парсяк, 2013)
Управління якістю освіти	Цілеспрямований ресурсозабезпечений та спроектований освітній процес взаємодії керівної та керованої підсистем із досягнення якості запрограмованих результатів	(Шамова, 2002)
Управління якістю освіти	Це особливе управління, організоване і спрямоване на досягнення не будь-яких, не випадкових, не просто кращих, ніж колись, не тих, що виникають як такі, а цілком визначених, заздалегідь прогнозованих із можливим ступенем точності результатів освіти	(Окса та Олексенко, 2018)
Управління якістю вищої освіти	Відноситься до ситуаційного управління, в основі якого лежить: формування варіантів-альтернатив управлінських рішень; вирішення задач поточного й перспективного планування; вироблення стратегії управління якістю освіти як на короткий, так і на тривалий періоди; забезпечення єдності ближніх і дальніх цілей; збалансування витрат різних видів ресурсів тощо	(Чміль, 2006)
Управління якістю вищої освіти	Безперервний процес скоординованої діяльності суб'єктів управління з досягнення відповідності якості підготовки фахівців вимогам суспільства, роботодавців, студентів, викладачів та співробітників вищого навчального закладу	(Яковлев, 2002)
Управління якістю вищої освіти	Це вплив на процеси становлення, забезпечення, підтримки розвитку якості у відношенні до всіх об'єктів і процесів у вищій освіті з боку суб'єкта управління та організація ним зворотного зв'язку відповідно до встановлених цілей, норм, стандартів	(Селезнева, 2008)
Управління якістю освітнього процесу	Це цілеспрямований, комплексний, скоординований вплив як на сам процес загалом, так і на його основні елементи з метою досягнення найбільшої відповідності параметрів його функціонування й результатів певним вимогам, нормам і стандартам	(Окса, Олексенко, 2018)

Управління якістю освітнього процесу	Комплексний, цілеспрямований скоординований процес впливу на нього в цілому, і на його основні елементи з метою досягнення найбільшої відповідності параметрів його функціонування і результатів необхідним вимогам, нормам, стандартам та очікуванням	(Панасюк, 2003)
--------------------------------------	--	-----------------

На основі теоретичного аналізу, можна зробити декомпозицію поняття «управління якістю освіти» на основні складові за такими ознаками порівняння: сутнісна складова поняття, процес, призначення. На основі категорії «сутнісна складова поняття» визначимо, як визначають науковці управління якістю освіти; категорія «процес» або «дія» дозволяє виявити, які види дій науковці виокремлюють під час управління якістю освіти; категорія «призначення» характеризує, що науковці розуміють під кінцевим результатом цього процесу та на що він має бути спрямований (табл. 2).

Таблиця 2

**Категорійні ознаки та одиниці контент-аналізу поняття
«управління якістю освіти»**

Категорійні ознаки	Одиниці аналізу
Сутнісна складова поняття	Діяльність (Парсяк, 2013), вплив (Окса та Олексенко, 2018; Селезнева, 2008; Антонова, 2014), освітній процес (Шамова та Шарай, 2002), процес впливу (Панасюк, 2003), система (Яковлев, 2002), безперервний процес (Яковлев, 2002), елемент (Антонова, 2014), функція (Антонова, 2014)
Процес, дія	Планування (Парсяк, 2013; Селезнева, 2008), організація (Парсяк, 2013), контроль (Парсяк, 2013), аналіз (Парсяк, 2013), запровадження заходів (Парсяк, 2013), корегування (Парсяк, 2013), мотивація (Парсяк, 2013), управління (Окса та Олексенко, 2018; Яковлев, 2002),
Процес, дія	взаємодія (Шамова, 2002), досягнення (Яковлев, 2002), становлення, забезпечення, підтримка розвитку (Селезнева, 2008), формування управлінських рішень (Чміль, 2006), збалансування витрат (Парсяк, 2013)
Призначення	Досягнення найбільшої відповідності параметрів функціонування й результатів певним вимогам, нормам і стандартам (Окса та Олексенко, 2018); досягнення визначених, заздалегідь прогнозованих з можливим ступенем точності результатів освіти (Окса та Олексенко, 2018), досягнення якості запрограмованих результатів (Шамова та Шарай, 2002), досягнення найбільшої відповідності параметрів його функціонування і результатів необхідним вимогам, нормам, стандартам та очікуванням (Панасюк, 2003), досягнення певних цілей (Яковлев, 2002), досягнення відповідності якості підготовки фахівців вимогам суспільства, роботодавців, студентів, викладачів та співробітників вищого навчального закладу (Окса та Олексенко, 2018), досягнення встановлених цілей, норм, стандартів (Селезнева, 2008)

За результатами аналізу, наведеному в табл. 1, 2, та з урахуванням дослідження категорії якості освіти, під управлінням якістю освіти будемо розуміти безперервний, цілеспрямований, комплексний, скоординований вплив (внутрішній та зовнішній), як на освітній процес у цілому, так і на його окремі складові й умови його реалізації, орієнтований на підвищення конкурентоспроможності та привабливості університету через реалізацію процесів обліку, аналізу, оцінки, прогнозування, планування, моніторингу, спостереження та формування рекомендацій щодо досягнення встановлених цілей, норм та стандартів вищої освіти.

Треба зазначити, що результат управління якістю освіти відбивається в позиціюванні університету в освітніх рейтингах, у конкурентних перевагах та привабливості університету з боку суспільства, підприємництва та держави.

Підвищення рівня конкурентоспроможності інноваційно-активного університету має стратегічний характер та висуває вимоги до управління у вигляді реалізації заходів у довготривалій перспективі: визначення критеріїв, що допомагають оцінити стан та перспективи розвитку конкурентної позиції університету по відношенню до його конкурентів; розробка планів реалізації конкурентної стратегії, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності університету згідно з поставленими цілями; реалізація запланованих заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності університету на засадах забезпечення якості освіти (рис. 3).

Отже, у сучасній конкурентній боротьбі виграє той, хто постійно аналізує і старанно змагається за свої конкурентні позиції на ринку освітніх послуг, забезпечує системний підхід у межах маркетингової концепції щодо розробки та реалізації організаційних та економічних заходів, спрямованих на досягнення максимального рівня конкурентоспроможності та привабливості. Загальносвітові тенденції свідчать про те, що категорії конкурентоспроможності та привабливості зараз вважається однією з головних, оскільки в ній знаходять концентрований вираз одночасно декілька можливостей університету як окремого суб`єкта господарювання, а саме економічні, науково-дослідницькі, організаційно-управлінські, інноваційні та маркетингові. Така зміна орієнтирів функціонування закладів вищої освіти, пов'язана з посиленням конкуренції на внутрішніх і зовнішніх ринках, вимагає від управління університетом негайного реагування та принципово нових підходів до досягнення поставлених цілей.

У широкому сенсі мається на увазі, зміну традиційних принципів загального управління університетом в умовах зростаючої конкуренції, у

вузькому – про управління конкурентоспроможністю та привабливістю університету на засадах забезпечення якості освіти.

Рис. 3. Заходи підвищення конкурентоспроможності та привабливості інноваційно-активного університету на засадах управління якістю освіти (авторська розробка)

Отже, сучасний світ, який постійно розвивається, важко уявити без інновацій, що стали рушійною силою соціального та економічного розвитку

та розвитку діяльності університетів. Проте, інноваційний процес залишається складним явищем, який потребує постійних досліджень для оптимізації прийнятих на кожному його етапі рішень, та досягнення успіху під час впровадження його результатів.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Важливим питанням для розвитку інноваційно-активного університету є забезпечення й підвищення якості освіти на локальному, державному, міжнародному рівнях. Відповідно до стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі вищої освіти та вимог Закону України «Про вищу освіту» визначено об'єкти забезпечення якості освіти університету, які є індикаторами якості освіти в ринкових умовах надання освітніх послуг. Серед чинників конкурентоспроможності інноваційно-активного університету управління якістю освіти займає провідне місце.

Досягненню високої конкурентоспроможності інноваційно-активного університету сприятиме співвідношення компонентів: аналіз діяльності університету, стратегія та привабливість університету, управління якістю освіти.

На основі аналізу категорійних ознак та одиниць контент-аналізу визначено, що поняття «управління якістю освіти» частіше розглядається науковцями як певні процеси, що мають призначення досягнення встановлених цілей, норм, стандартів якості освіти.

Підвищенню конкурентоспроможності інноваційно-активного університету сприятиме система заходів, які мають стратегічний характер: розробка стратегії розвитку університету, спрямованої на забезпечення його конкурентоспроможності та привабливості на засадах управління якістю освіти; організація роботи відділів та структурних підрозділів університету в напрямі досягнення визначених стратегічних цілей, місії, візії, стандартів якості освіти; забезпечення системи мотивації, що стимулює ефективне виконання визначеної стратегії розвитку, відповідності стандартам якості освіти; контроль, аналіз, моніторинг та виконання стратегічних цілей, стандартів якості освіти, що забезпечує своєчасне усунення недоліків.

Напрями подальших досліджень будуть зосереджені на розроблені технології та інструментів управління якістю освіти в інноваційно-активному університеті для забезпечення його конкурентоспроможності та привабливості у вітчизняному та світовому освітньому просторі.

ЛІТЕРАТУРА

Clark, B. (1998). *Creating Entrepreneurial Universities, Organisational Pathways of Transformation*. Oxford/New York: Pergamon Elsevier.

- Curley, M., Formica, P. (2013). University ecosystems design creative spaces for idea generation and start-up experimentation. *The experimental nature of new venture creation: Capitalizing on open innovation 2.0*, (pp. 13-23). New York: Springer.
- Gibbons, M. (1998). *Higher Education Relevance in the 21st Century*. Association of Commonwealth Universities. Washington: World Bank, Washington, DC.
- Réjean, Roy, Cécile, Petitgand (2020). *The innovative university. Renewing the Role of Universities in the Digital Innovation and Artificial Intelligence Ecosystem*. Montréal: Editing Susan Usher. Retrieved from: https://nouvelles.umontreal.ca/fileadmin/user_upload/Archives_images/2020/06/U7_Report_Innovative_University_by_UMontreal_FINAL_June5-2020.pdf.
- Shykhnenko, K. (2020). Management theoretical concepts in higher education: research dimension. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (102), 329-342 (Shykhnenko, K. (2020). Management theoretical concepts in higher education: research dimension. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 8 (102), 329-342).
- Skribans, V., Arnis, L., Merkuryev, Y. (2013). Third Generation University Strategic Planning Model Development, Faculty of Engineering Economics and Management. *Riga Technical University*, 8, 115-131.
- State Statistics Service of Ukraine: institutions of higher education. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html.
- The Triple Helix Concept. *Stanford University Triple Helix Research Group* (2011). Retrieved from: https://triplehelix.stanford.edu/3helix_concept.
- Антонова, О. Є. (2014). *Словник базових понять з курсу «Педагогіка»: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка (Antonova, O. E (2014). *Dictionary of basic concepts from the course "Pedagogy": a textbook for students of higher education institutions*. Zhytomyr: Ivan Franko State University Publishing House).
- Антонюк, Л. Л., Сацук, В. І. (2019). *Концепції міжнародної конкурентоспроможності університетів*. Режим доступу: http://meim.kneu.edu.ua/get_file.php. (Antoniuk, L. L, Satsyk, V. I. (2019). *Concepts of international competitiveness of universities*. Retrieved from: http://meim.kneu.edu.ua/get_file.php).
- Артьомов, І. В., Студеняк, І. П., Головач, Й. Й., Гусь, А. В. (2015). *Інновації у вищій освіті: вітчизняний і зарубіжний досвід: навчальний посібник*. Ужгород: ПП «АУТДОР-ШАРК» (Artiomov, I. V, Studeniak, I. P., Golovach, J. J., Gus, A. V. (2015). *Innovations in higher education: domestic and foreign experience*. Uzhhorod: PE "OUTDOOR-SHARK").
- Бабин, І. І., Болюбаш, Я. Я., Гармаш, А. А., Табачник, Д. В., Кременя, В. Г. (2011). *Національний освітній глосарій: вища освіта*. Київ: Плеяди (Babin, I. I, Boliubash, Ya. Ya., Harmash, A. A, Tabachnyk, D. V, Kremen, V. H. (2011). *National Education Glossary: Higher Education*. Kyiv: Pleiades).
- Востроїлов, А. В., Белоусов, В. И., Шевченко, В. Е. (2006). Инновационный университет: опыт развития. *Управление исследованиями и инновациями*, 5, 33-44 (Vostroilov, A. V, Belousov, V. I, Shevchenko, V. E (2006). Innovative University: development experience. *Research and Innovation Management*, 5, 33-44).
- Державна служба статистики України: заклади вищої освіти. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html.
- Закон України «Про вищу освіту» (2021). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. (*Law of Ukraine "On Higher Education"* (2021). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>).

- Закон України «Про освіту» (2021). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (*Law of Ukraine «On Education»* (2021). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>).
- Ицкович, Г. (2010). *Тройная спираль. Университеты – предприятия – государство. Инновации в действии*. Томск: ТУСУР (Itskovitz, H. (2010). *Triple spiral. Universities – enterprises – the state. Innovation in action*. Tomsk: TUSUR).
- Квіт, С., Єременко, О. (2021). *Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти*. Київ: Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (Kvit, S., Yeremenko, O. (2021). *Annual report of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education*. Kyiv: National Agency for Quality Assurance in Higher Education).
- Окса, М., Олексенко, К. (2018). Вплив управління навчальним закладом на якість освіти. *Науковий вісник мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка, 1 (20)*, 52-56 (Oxa, M., Oleksenko, K. (2018). The impact of school management on the quality of education. *Scientific Bulletin of Melitopol State Pedagogical University. Series: Pedagogy, 1 (20)*, 52-56).
- Панасюк, В. П. (2003). *Школа и качество: выбор будущего*. Санкт-Петербург: КАРО (Panasiuk, V. P. (2003). *School and quality: choosing the future*. St. Petersburg: KARO).
- Парсяк, К. (2013). Побудова системи управління якістю освітніх послуг у структурному підрозділі ВНЗ. *Вісник економічної науки України, 2*, 124-127 (Parsiak, K. (2013). Construction of a quality management system for educational services in the structural unit of the university. *Bulletin of Economic Science of Ukraine, 2*, 124-127).
- Рекомендації для покращення якості вищої освіти в Україні*. Режим доступу: <https://cutt.ly/ZhmJO3s>. (*Recommendations for improving the quality of higher education in Ukraine*. Retrieved from: <https://cutt.ly/ZhmJO3s>).
- Рекомендації Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти стосовно запровадження внутрішньої системи забезпечення якості*. Режим доступу : <https://cutt.ly/OhmJUC2>. (*Recommendations of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education regarding the introduction of an internal quality assurance system*. Retrieved from: <https://cutt.ly/OhmJUC2>).
- Селезнева, Н. А. (2008). *Качество высшего образования как объект системного исследования: лекция-доклад*. Москва: Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов (Selezneva, N. A. (2008). *The quality of higher education as an object of systematic research: a lecture-report*. Moscow: Research. center for quality training).
- Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти*. Режим доступу: <https://cutt.ly/whmJTWL> (*Standards and recommendations for quality assurance in the European Higher Education Area*. Retrieved from: <https://cutt.ly/whmJTWL>).
- Становище молоді в Україні: аналітичний звіт, складений Робочою групою ООН у справах молоді* (2019). Режим доступу: <http://www.un.org.ua/images/documents/4790/THE%20STATE%20OF%20YOUTH%20IN%20UKRAINE%202019%20укр.pdf>. (*The situation of youth in Ukraine: an analytical report prepared by the UN Working Group on Youth* (2019). Retrieved from: <http://www.un.org.ua/images/documents/4790/THE%20STATE%20OF%20YOUTH%20IN%20UKRAINE%202019%20укр.pdf>).
- Стратегія розвитку системи вищої освіти на 2021 – 2031 роки*. Режим доступу: http://www.reform.org.ua/proj_edu_strategy_2021-2031.pdf. (*Strategy for the*

development of the higher education system for 2021 – 2031. Retrieved from: http://www.reform.org.ua/proj_edu_strategy_2021-2031.pdf

Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року. Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku>. (*Ukrainian students abroad: data for the 2017/18 academic year*. Retrieved from: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku>).

Український державний центр міжнародної освіти. Режим доступу: <https://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/>. (*Foreign students in Ukraine. Ukrainian State Center for International Education*. Retrieved from: <https://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/>).

Чміль, А. І. (2006). Принципи формування системи управління якістю освіти в умовах реформування. *Післядипломна освіта в Україні*, 2 (9), 75-76 (Chmil, A. I. (2006). Principles of formation of the quality management system of education in the conditions of reforming. *Postgraduate education in Ukraine*, 2 (9), 75-76).

Шамова, Т. И., Шарай, Н. А. (2002). Системный подход к управлению качеством образования в школе. *Завуч*, 8, 92-95 (Shamova, T. I., Sharay, N. A. (2002). A systematic approach to quality management in school education. *Headmaster*, 8, 92-95).

Яковлев, Е. В. (2002). *Внутривузовское управление качеством образования*. Челябинск: Издательство ЧГПУ (Yakovlev, E. V. (2002). *Intra-university education quality management*. Cheliabinsk: ChSPU Publishing House).

РЕЗЮМЕ

Полякова Анна, Раевнева Елена, Азизова Екатерина. Управление качеством образования как главный фактор конкурентоспособности инновационно-активного университета.

Статья посвящена вопросам развития инновационно-активного университета в конкурентном пространстве высшего образования, обеспечения и повышения качества образования. Целью статьи является определение сущности управления качеством образования; поиск путей достижения высокой конкурентоспособности инновационно-активного университета; разработка системы мер повышения конкурентоспособности инновационно-активного университета на основе обеспечения качества образования, имеющие стратегический характер. Методами исследования являются контент-анализ, методы теоретического обобщения и сравнения, анализа и синтеза. Определены факторы и составляющие формирования высокой конкурентоспособности инновационно-активного университета, выделены категориальные признаки и единицы контент-анализа понятия «управление качеством образования», разработаны мероприятия по повышению конкурентоспособности и привлекательности инновационно-активного университета на основе управления качеством образования.

Ключевые слова: университет, высшее образование, учреждение высшего образования, инновационно-активный университет, качество образования, управление качеством образования, конкурентоспособность, привлекательность.

SUMMARY

Polyakova Anna, Rayevnyeva Olena, Azizova Kateryna. Education quality management as a major factor in the competitiveness of an innovative university.

The article is devoted to the development of an innovatively active university, ensuring and improving the quality of education. The purpose of the article is to determine the essence of education quality management as a factor in the competitiveness of an innovatively active university; search for ways to achieve high competitiveness of

innovatively active university; development of a system of measures to increase the competitiveness of an innovatively active university based on ensuring the quality of education, which are of a strategic nature. Research methods are content analysis, methods of theoretical generalization and comparison, methods of empirical and theoretical research, systems approach, analysis and synthesis. An important issue in the development of an innovative university is to ensure and improve the quality of education at the local, national and international levels. In accordance with the standards and recommendations for quality assurance in higher education in the European Higher Education Area and the requirements of the Law of Ukraine "On Higher Education" defined objects of quality assurance of university education, which are indicators of education quality in the market of educational services. Among the factors of competitiveness of an innovatively active university, the leading place is occupied by the quality management of education. Achieving high competitiveness of an innovatively active university will contribute to the ratio of components: university analysis, strategy and attractiveness of the university, quality management of education. Based on the analysis of categorical features and units of content analysis, it is determined that the concept of "education quality management" is often considered by scientists as certain processes aimed at achieving goals, norms, standards of education quality. The article develops measures to increase the competitiveness of innovative and active university, which are strategic in nature and make management requirements in the form of long-term measures: defining criteria to help assess the status and prospects of the university's competitive position relative to its competitors; development of plans for the implementation of a competitive strategy aimed at increasing the competitiveness of the university in accordance with the objectives; implementation of planned measures aimed at increasing the competitiveness of the university.

Key words: *university, higher education, institution of higher education, innovation-active university, quality of education, quality management of education, competitiveness, attractiveness.*

УДК 378.016:81'25

Ірина Савка

Львівський національного університету імені Івана Франка

ORCID ID 0000-0002-3213-0921

DOI 10.24139/2312-5993/2021.03/235-245

СУЧАСНИЙ СТАН ПРАКТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ЗВО

У статті висвітлюється й узагальнюється стан підготовки майбутніх перекладачів у ЗВО на засадах інтегративного підходу. У дослідженні використано такі методи: аналіз сутності професійної підготовки та інтегративного підходу у професійній підготовці фахівців, класифікація принципів навчання, порівняння та асиміляція різних підходів до професійної підготовки, виділення причин низького рівня професійної підготовки, узагальнення результатів дослідження. Обумовлено, що реалізація професійної підготовки майбутніх перекладачів у контексті інтегративного підходу забезпечує збереження логічної та змістовної цілісності і єдності різноциклових дисциплін. Обґрунтовано, що для реалізації професійної підготовки та готовності до професійної діяльності майбутніх перекладачів у ЗВО наявні навчальні програми і плани потребують удосконалення та доопрацювання.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Белова Олена. Мовленнєва готовність до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку з важкими порушеннями мовлення	3
Бєседа Володимир. Психолого-педагогічні основи корекції постави у фронтальній площині в дітей з порушеннями психомоторики	12
Брушневська Ірина. Особливості облаштування корекційно-комунікативного розвивального середовища в закладі дошкільної освіти.....	26
Квітко Наталія. Організації соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю з обмеженими функціональними можливостями.....	39
Косенко Юрій, Дегтяренко Тетяна. Організація самостійної діяльності школярів із порушеннями інтелекту на уроках суспільствознавчого змісту	48

РОЗДІЛ ІІ. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Аніщенко Вікторія. Активізація пізнавальної активності майбутніх офіцерів державної кримінально-виконавчої служби України (методологічний аспект)	58
Бермудес Діана, Балашов Дмитро, Рибалко Петро. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до застосування диференційованого підходу навчання	70
Бондаренко Злата, Кирилащук Світлана, Черноволик Галина. Базова роль вищої математики в підготовці майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій	80
Васильєва Галина. Формування методичної компетентності педагогічних працівників інклюзивної освіти під час підвищення кваліфікації	90
Вергун Андрій, Наконечний Андрій, Ягело Світлана, Олексюк Ольга, Вергун Оксана. Антиплагіатні заходи та експертиза з позицій наукової комунікації та імплементації принципів академічної доброчесності	98
Євсюков Олександр, Гордієнко Інна. Формування культури професійної діяльності майбутнього викладача професійної освіти.....	111
Замрозевич-Шадріна Світлана. Методологічні підходи щодо підготовки майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей у НВК «Школа-садок»	122
Зінченко Світлана. Професійна адаптація студентів-учасників бойових дій до продуктивної діяльності в умовах соціального партнерства як організаційно-педагогічна проблема (з досвіду роботи Нікопольського регіонального центру моніторингу освіти та соціального партнерства НМЕТАУ).....	132
Коваленко Наталія. Професійна ідентичність майбутнього вчителя в закордонному дискурсі	144

Красюк Ірина, Пильнік Руслан. Інноваційний підхід до навчання майбутніх педагогів – стратегія сучасної української школи.....	153
Макієвський Олексій. Формування професійної компетентності майбутнього автомеханіка на основі системи практико-орієнтованих завдань	165
Мелекєсцева Наталія. Формування професійно орієнтованої фонетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови початкової школи	177
Московчук Людмила, Довгань Олена. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до виховання молодших школярів на уроці математики засобами змісту сюжетних задач за підручником Н. П. Листопад.....	187
Олинець Тетяна. Моделювання навчальних мовних ситуацій як засіб вивчення тематичної лексики здобувачами вищої освіти на заняттях із практичного курсу англійської мови	199
Павлюк Євген, Павлюк Оксана. Динаміка розвитку фахової працєохоронної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі проходження різних видів практик	209
Полякова Ганна, Раєвнєва Олена, Азізова Катерина. Управління якістю освіти як головний чинник конкурентоспроможності інноваційно-активного університету	219
Савка Ірина. Сучасний стан практики професійної підготовки майбутніх перекладачів у ЗВО	235
Скибун Наталія. Хаби – освітнє середовище вивчення української мови іноземними студентами у ЗВО	245
Сорокотяга Ірина. Формування професійної компетентності майбутніх менеджерів морської галузі в закладах вищої освіти	259
Стрілець Олександр. Методика професійної підготовки кваліфікованих робітників машинобудівної галузі за дуальною формою освіти	270
Федченко Каріна. Діагностика сформованості ціннісного ставлення до здоров'я у студентів університетів наук про життя та навколишнє середовище	283
Цигура Галина. Потреба студентів факультету фізичного виховання в обізнаності з питань сталого розвитку	294
Ярхо Тетяна, Ємельянова Тетяна, Легейда Дмитро. Дидактична основа базової математичної підготовки в аспекті впровадження сучасної технології STEM-освіти у ЗВО.....	307

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Альбаркаї Дульфїкар, Врублевський Євген. Методика застосування легкоатлетичних вправ на уроках фізичної культури для підвищення рухових кондицій хлопчиків 11-13 років.....	321
--	-----

Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук.
П 24 журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ
імені А. С. Макаренка, 2021. № 3 (107). 579 с.

ISSN 2312-5993

ISSN 2414-9799 (Online)

DOI журналу 10.24139/2312-5993

DOI номера 10.24139/2312-5993/2021.03

Key title: Pedagogični nauki: teoriâ, istoriâ, inovacijni tehnologiji Abbreviated
key title: Pedagog. nauki: teor. istor. innov. tehnol.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу
масової інформації
КВ № 15795 – 4267Р від 27.10.2009 р.

Комп'ютерне складання та верстання: *І. А. Чистякова*

Підписано до друку 29.03.2021.
Формат 60x84/16. Гарн. Calibri. Папір офсет. Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 25,90 Обл. вид. арк. 25,11.
Тираж 100 пр. Зам. № 42.

Виготовлювач:
ФОП Цьома С.П., 40002, м. Суми, вул. Роменська, 100.
Тел.: 066-293-34-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
серія ДК, № 5050 від 23.02.2016.